

Ismerteti SZABADOS László

Köztudomásu, hogy Dánia volt az egyik első európai ország, ahol már a harmincas években szabadpolcos közművelődési könyvtárakat építettek. Ennek a könyvtárformának háboru utáni elterjedéséhez tekintélyes részben épp Dánia szolgált például, s közben maga is továbbfejlesztette közművelődési könyvtári hálózatát.

A modern dán építészet igen magas színvonalu. Elsősorban az enteriőrművészet, butorművesség és ipar tette külföldön ismertté.

Nem csoda, hogy az országban kitűnő könyvtárak épültek, a korszerű könyvtárpolitika, építészet és belsőépítészet szerencsés egymásra találása folytán.

A dán népkönyvtárak építési normáiról és títusterveiről készülő könyv megjelentetését ezért érthetően nagy érdeklődéssel várták. W. Mevissen tervezési segédletként is használt Büche-reibau c. könyve óta (1958) jó kézikönyv nem látott napvilágot. A. Thompson "Library buildings of Britain and Europe" c. könyve csupán kimerítő adathalmazt nyújt egy sereg megépült könyvtárról, de semmiféle értékelésbe vagy elemzésbe nem bocsátkozik.

A Plovgaard szerkesztésében megjelent könyv a hozzáfűzött reményeket teljes mértékben beváltotta. I. fejezetében beszámol az előkészítő munkáról, a szerkesztés szempontjairól. A II-IV. fejezet a mű elméleti, elemző része, az V-VI. fejezet pedig a könyvtártervezés gyakorlatát és módszereit ismerteti, és szemelvényeket közül a közművelődési könyvtárak títustervsorozatából.

A II. fejezet röviden áttekinti az USA, Anglia, Svédország, majd Dánia könyvtári normáit.

A III. fejezet könyvtárépítési normákkal foglalkozik. Előzményeknek tekintik Wheeler és Githens 1945-ben publikált WSC formuláját, a korábbi dán és finn segédleteket, az ALA normatíváit és az IFLA 1959-ben Varsóban kidolgozott ajánlásait.

A könyvtárépítési normák a könyvtári normákban előirt könyv- és egyéb könyvtári anyag, olvasói férőhely területszükségletét és a szolgálati feladatok ellátásához szükséges alapterületet, belső magasságokat, a butorszükségletet és a butorok egymástól való távolságát, továbbá fizikai jellemzőket és igényeket (hőmérséklet, megvilágítási erősség stb., amennyiben ezeket más szabályzatok nem

* Folkebiblioteksbygningen. Normer og typeplaner for bibliotekslokaler i områder med 5000 til 25 000 indbyggere. Under redaktion af Sven Plovgaard. Bibliotekscentralen, København, 1967. 134 p. - A könyv a Könyvtártudományi Szakkönyvtárban 4-3192 helyrendi számon található.

rögзитik) határozzák meg, az ellátott lakosság lélekszámával arányosan.

Az összes normát táblázatokba foglalták. A könyvszükségletet felbontották az olvasók kategóriái szerint felnőtt és gyerekkönyvekre, ezen belül iskolai és népkönyvtári, valamint szabadpolcos, olvasótermi és raktári állományrészre. Részletezték az olvasóhelyek számát és helyszükségletét a különböző könyvtár-részekben. A szükséges személyzeti létszám ugyancsak szerepel a táblázatban.

A butorok egymástól való távolságát, a helyszükségletet ábrákkal magyarázzák. (A könyvvállványok tengelytávolságára pl. háromféle normát irnak elő: a kölcsönző térben 3,0, a "közönséghasználathoz" raktárban 2,0, zárt raktárban 1,5 métert.) Ezekből a méretekből vezetik le az 1 m²-en elhelyezhető kötetek számát. 1000 kötetre 4 katalógusfiókot számítanak, és egymás fölött legfeljebb 4 fiókot helyeznek el. Megvizsgálják a különféle butorkombinációk helyigényét (1. ábra); itt hazai ajánlásainknál kb 50 %-kal nagyobb adatokat állapítanak meg. Ezek összefoglalása az alapterületi normáknak a IV. fejezetben található táblázata.

Dániában különbséget tesznek a részidős és a főhivatású könyvtárosok által vezetett könyvtárak között. Az előbbieket 1000-5000 lakos között 200 lakosonként növekvő csoportokba sorolják, így pl. 1000 főre 60 m², 3000 főre 141 m², 4800 főre 219 m² nettó területet kívánnak meg.

Az 5000-nél több lakost ellátó közművelődési könyvtárakat (amelyeket már főhivatású könyvtáros vezet) 5-10-15-20-25 ezer lakos szerint sorolják kategóriákba; ezek nettó területe 546, 763, 1085, 1341, illetve 1534 m². (A magyar ajánlások 5000 lakosra 202-410, 10 000 lakosra 366-410, 20 000 lakosra 535-720 m² alapterületet jelölnek meg; az alsó határ a minimális, a felső a kívánatos méret.)

A z V. f e j e z e t tárgya: a könyvtáráépület tervezésének elvei és gyakorlata. Magyarul körülményes az angol planning és projecting szavak között különbséget tenni; mindkettőt tervezés-nek fordítjuk, az első az általános tervezést, előkészítést, a második a műszaki tervezést jelöli. Az elsőről Magyarországon nemegyszer megfelelnek, legtöbb esetben pedig a szükségesnél jóval kevesebb időt szentelnek rá. Fontosságát meggyőzően bizonyítja ez a könyv is, amely részletesen ismerteti a tervezés különböző fázisait, és az előkészítés alaposságára különös figyelmet fordít.

A tervezés három részből áll:

1. a/ a szükségletek vizsgálata, b/ szükséglet-terv, c/ tervezési program;
2. a/ vázlat-terv, b/ engedélyezési terv, c/ kiviteli terv;
3. különböző jóváhagyási eljárások és építéselőkészítési munkák.

Az épület tervezése kapcsán a könyv a szerkezeti rendszer és a berendezés összefüggéseit, az állományfelállítás fontosságát, majd a könyvtár és kiszolgáló részei funkcionális kapcsolatait taglalja. Megköveteli a nyilvános és a szolgálati forgalom teljes elkülönítését. A 2. ábra a kiérlelt, leegyszerűsített funkcionális séma kitűnő példája.

A VI. f e j e z e t a tipusterveket mutatja be. Az öt kategóriára tíz vázlat-tervet közöl. Valamennyit C. Jørgensen és F. Lassen tervezte, P. Brodersen közreműködésével. A tervek 3 x 3 m-es alaprajzi hálóra szerkesztett, részben alapincézett földszintes épületek számára készültek.

A 3. ábra a legkisebb típusú közművelődési könyvtárat (folkebibliotek) ábrázolja. Nettó alapterülete a normával megegyező, 546 m², beépített alapterülete 747 m². Három fő részét - 1. előadó (kiállítási) helyiségek, ruhatár, mosdók, 2. szolgálati helyiségek, 3. a felnőtt-

és a gyermekkönyvtár kölcsönző- és olvasóterei - az előcsarnok kapcsolja össze.

A 4. ábra a legnagyobb típusu ún. központi (körzeti) könyvtárat ábrázolja. Annyan különbözik a hasonló méretű közmívelődési könyvtártól, hogy a hálózati központ céljaira 120 m² terület-többletet biztosítottak benne. 1654 m² a nettó és 2115 m² a beépített alapterülete. A 2. ábránál jelzett három részt itt más sorrendben kapcsolódik egymáshoz: a nyilvános bejárat, előadóterem stb. és a szolgálati helyiségek közrefogják az olvasó- és kölcsönzőtereket. A két szélső helyiségcsoportot a közrefogott téren keresztirányú tengely kapcsolja össze, amely egyúttal szétválasztja a felnőtt- és a gyermekkönyvtár térrészét. Itt adódik a kölcsönzőasztal természetes helye is.

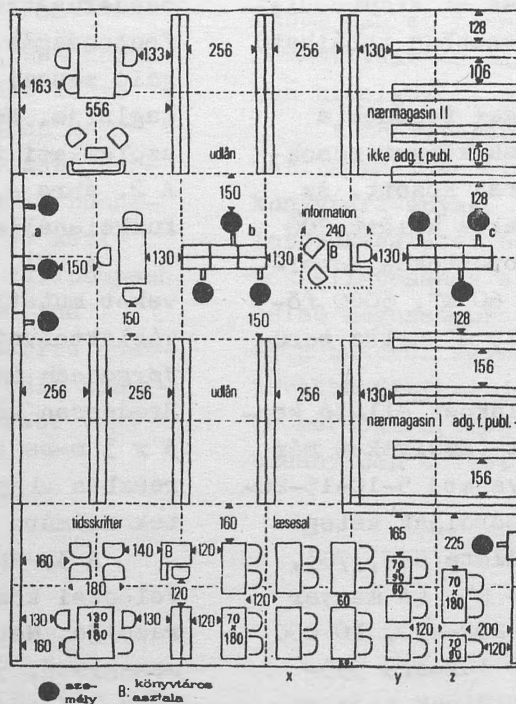
Valamennyi terv jellegzetessége a rendkívül egyszerű, kifogástalan alaprajz, valamint a közönség-, a könyv- és a szolgálati forgalom kitűnő megoldása. Világosan láthatjuk ezt, ha összevetjük egymással az 1. és a 3. ábrát. A

kölcsönző és könyvkiválasztó terek - 3 x 3 méteres raszterre szerkesztett - flexibilitása a két térrészen belül maximális, a területek csaknem négyzetes alakja és a felülvilágítás miatt.

Fel kell még hívnom a figyelmet arra, hogy az előadó-kiállító termen kívül az épület nagyságától függően egy vagy több 24-30 m²-es helyiséget terveztek, kisebb csoportok foglalkozásai számára.

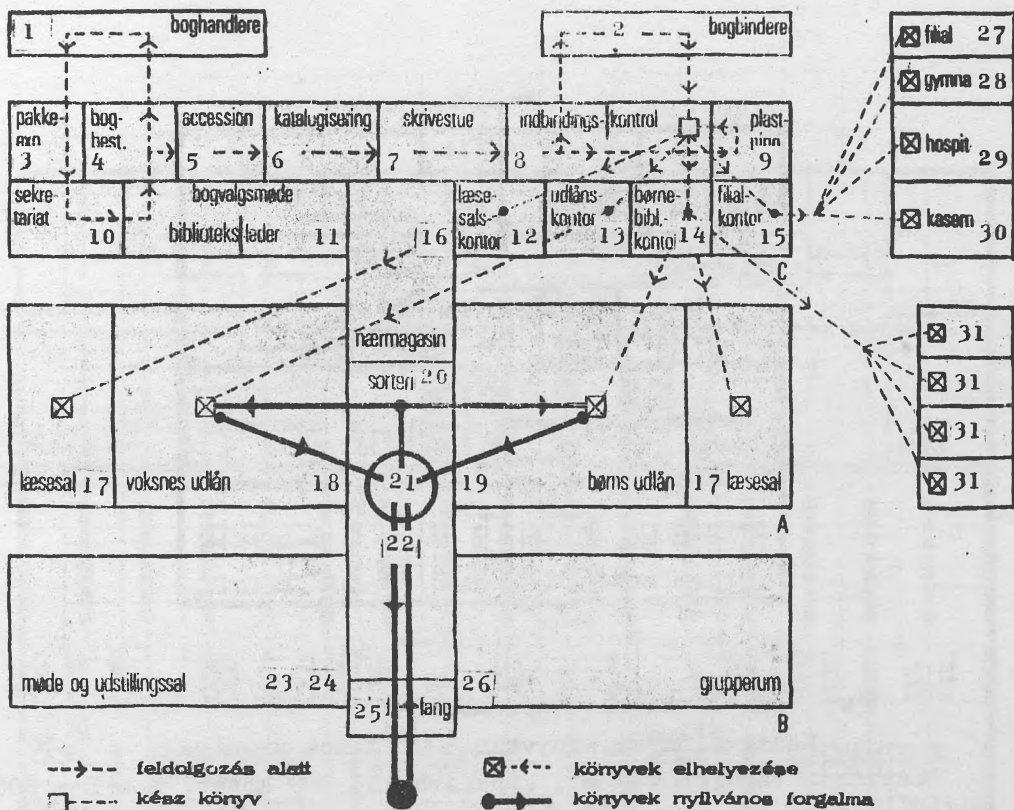
Kiemelkedő értékük a terveknek az is, hogy egyik nagyságról a másikra bővíthetők. Változatlan formában természetesen az esetek jó részében nem építhetők meg, zárt soru utcabeépítés, lejtős terep vagy (a felülvilágítás ellenére) bizonyos tájolási kötöttségek stb. miatt.

A könyv szükségzavusága, szerény, fűzött kivitele és kizárólag dán nyelvi tartalma sem fogja megakadályozni elterjedését. Magyarra fordítását s még inkább egy hasonló magyar norma- és tervgyűjtemény kiadását feltétlenül fontolórra kell venni.

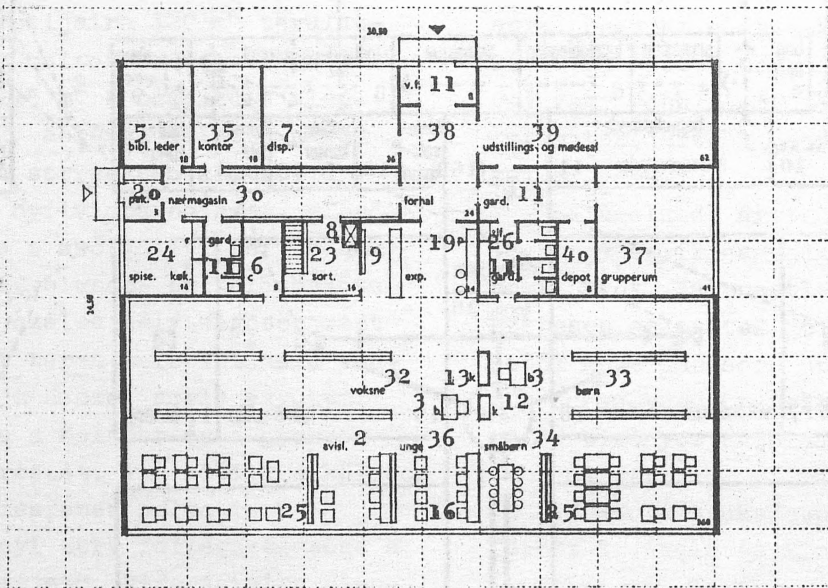
1. ábra

A butorok elhelyezése a könyvtárban

2. ábra
A könyv utja a könyvtárban

1. könyvkereskedés - 2. könyvkötészet - 3. csomagoló - 4. gyarapítás - 5. leltározás - 6. katalogizálás - 7. írószoba - 8. kötésellenőrzés - 9. műanyagbevonás - 10. titkárság - 11. könyvtárvezető, gyarapítási bizottság - 12. olvasótermi szolgálat irodája - 13. kölcsönzőszolgálat irodája - 14. gyermekkönyvtáros irodája - 15. fiókkönyvtárak irodája - 16. kézi könyvraktár - 17. olvasóterem - 18. felnőttek kölcsönzője - 19. gyermekek kölcsönzője - 20. rendező - 21. kölcsönzés - 22. előcsarnok - 23-24. tanácskozó, előadó és kiállító terem - 25. szelfogó, bejárat - 26. szemináriumi szobák - 27. fiókkönyvtár - 28. gimnázium - 29. kórház - 30. kaszánya - 31. iskolák.

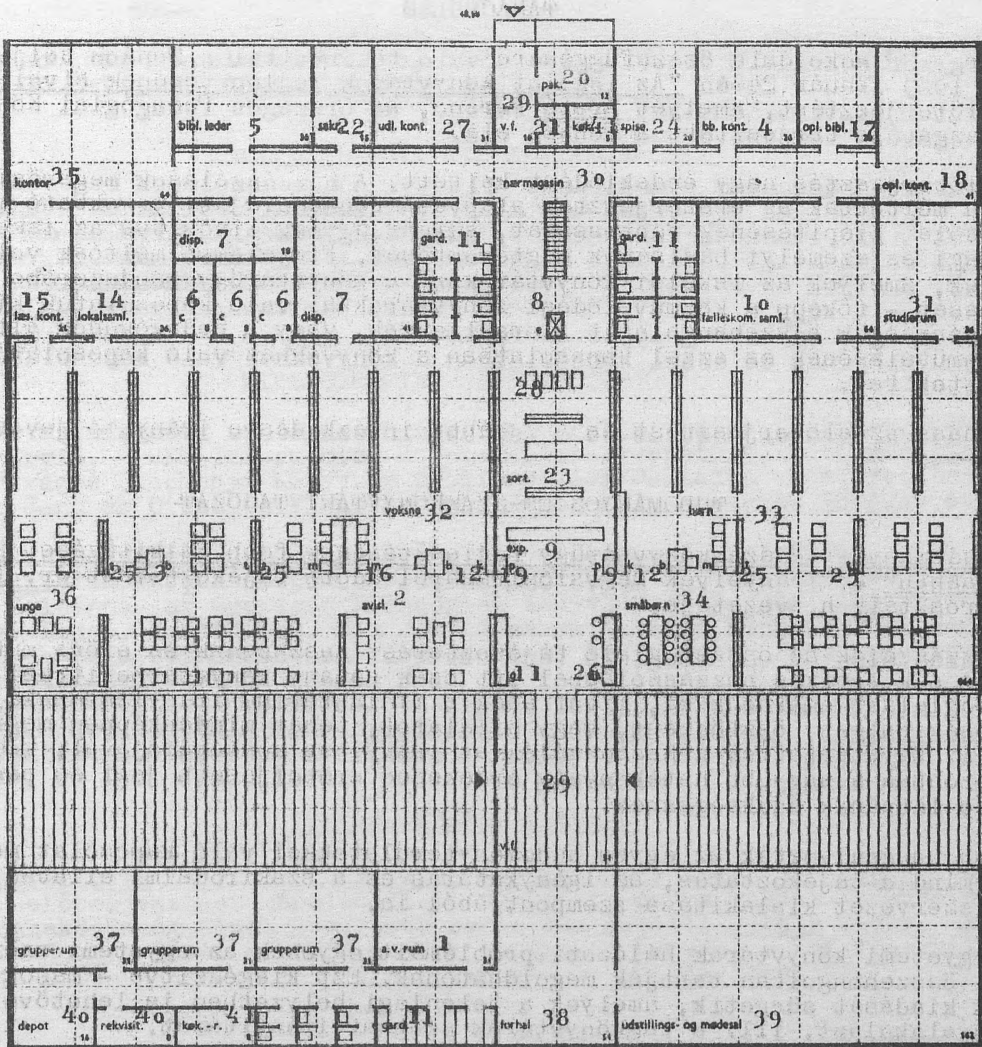

3. ábra

Közművelődési könyvtár 5000 lakos számára
 Beépített terület 747 m², kapacitás 13 000 kötet. M = 1 : 300.

Helyiségjegyzék a 3-4. ábrához:

1. audiovizuális tanulószoba - 2. hírlapolvasó - 3. a könyvtáros munkahelye -
4. a gyermekkönyvtáros irodája - 5. könyvtárvezető - 6. kutatófülke - 7. könyv-
- feldolgozó - 8. könyvfelvonó - 9. kölcsönző - 10. letéti raktár - 11. ruha-
- tár - 12. katalógus - 13. teakonyha - 14. helytörténeti gyűjtemény - 15. ol-
- vasószolgálat irodája - 16. zenehallgató - 17. hálózati könyvtáros - 18. háló-
- zati könyvtárosok irodája - 19. rakodóasztal - 20. csomagbontó - 22. titkár-
- ság - 23. rendező - 24. étkező - 25. folyóiratállvány - 26. nyilvános tele-
- fon - 27. kölcsönzők irodája - 28. könyvszállító kocsi - 29. szélfogó - 30.
- kéziraktár - 31. tanulószoba - 32. felnőttek - 33. gyermekek - 34. kis-
- gyermekek - 35. iroda - 36. ifjuság - 37. szemináriumi helyiség - 38. elő-
- ter - 39. előadó (kiállító) terem - 40. raktár - 41. konyha

4. ábra

Körzeti könyvtár 25 000 lakos számára

Beépített terület 2115 m², kapacitás 42 000 kötet. M = 1 : 300